

Ewa Szczudło

Szkolnictwo w Jaworznie w okresie Drugiej Rzeczypospolitej

Prace Naukowe Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie. Pedagogika 22,
457-465

2013

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

Ewa SZCZUDŁO

Szkolnictwo w Jaworznie w okresie Drugiej Rzeczypospolitej

Wprowadzenie

Po odzyskaniu niepodległości Polacy musieli zorganizować własne życie społeczne i gospodarcze od nowa, gdyż w każdej dziedzinie życia istniały trzy różne formy organizacyjne.

Edukacja dzieci i młodzieży była i jest ważnym oraz nieodzownym czynnikiem społecznym w każdej epoce. Edukacja szkolna na przestrzeni dziejów przechodziła różne formy; poziom wykształcenia i jakość nauczania decydowały o postępie gospodarczym, społecznym i kulturowym państw i narodów. Tematem artykułu jest przedstawienie historii szkolnej edukacji w Jaworznie w latach 1918–1939. Historia jaworznickich szkół jest mało znana, większość dokumentów, które dostarczają informacji na ten temat, to kroniki szkolne oraz zachowane materiały dotyczące działalności poszczególnych szkół, np. rozliczenia finansowe, działalność świetlic dla dzieci itp. Osobą, której udało się zebrać i chronologicznie ułożyć z tych małych fragmentów dzieje edukacji w Jaworznie, jest Maria Leś-Runicka¹. Między innymi dzięki publikacjom Runickiej powstał poniższy artykuł. Chronologicznie praca obejmuje okres międzywojenny miasta Jaworzna i niemal w całości oparta została na materiale archiwalnym miejscowych szkół. Stan jaworznickiego szkolnictwa, jego sytuację ogólną i materialną odnaleziono w materiałach drukowanych współcześnie przez władze oświatowe. Pod względem merytorycznym praca zajmuje się historią szkolnictwa w zakresie form organizacyjnych w procesie nauczania oraz realizacji obowiązku szkolnego. Głównie chodzi o przedstawienie problemów związanych z zagadnieniem

¹ Maria Leś-Runicka, historyk, mieszkanka Jaworzna.

działalności szkoły pod względem organizacyjnym i materialnym, ale również uwzględnienie sprawy kadry nauczycielskiej oraz gromady uczniowskiej.

1. Polska niepodległa 1918–1939

Pierwszym aktem prawnym w skali ogólnokrajowej był dekret Naczelnika Państwa z dnia 17 lutego 1919 roku o obowiązku szkolnym. Akt ten ustalał obowiązek szkolny dla dzieci w wieku od 7 do 14 lat na terytorium całego kraju. Problem zatrudnienia nauczycieli został wprowadzony dekretem Rady Ministrów², natomiast ustawy sejmowe określały zasady zakładania i utrzymywania publicznych szkół powszechnych³. Szkolnictwo oparte zostało na galicyjskich zasadach, stopień szkoły uzależniono od liczby dzieci mieszkających na danym terenie. Na jedną szkołę przypadało nie więcej niż 650 uczniów. Nauczyciele zostali pracownikami administracji państwowej, wynagrodzenie nauczycieli było uzależnione od władz samorządowych, mieli zapewnione bezpłatne mieszkanie z zabezpieczeniem opału oraz działki 2 morgów ziemi do użytku własnego. W czerwcu 1920 roku Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego przejęło nadzór nad wychowaniem publicznym w całym kraju. Wówczas to wprowadzono kuratorów okręgów szkolnych, jako władze drugiej instancji, kuratorom zaś podlegały inspektoraty szkolne. W styczniu 1921 roku utworzono kuratoria okręgów poznańskiego i lwowskiego. Z tego ostatniego w późniejszym czasie wyodrębniono kuratorium krakowskie. Proces organizowania administracji szkolnej został zakończony w połowie 1922 roku⁴.

Gruntowna reforma szkolnictwa została uchwalona przez sejm w dniu 11 marca 1932 roku, przeprowadzona została przez ówczesnego ministra Janusza Jędrzejewicza⁵. W ustawie zostały opracowane statuty placówek wszystkich szczebli, sam statut szkół publicznych regulował całość problemów związanych ze szkolnictwem podstawowym.

W sprawie szkół średnich reforma przewidywała organizację nauki w cyklu 6-letnim, 4-letnie gimnazjum jednolite oraz 2-letnie liceum profilowane, np. klasyczne, humanistyczne. Zreformowano również szkolnictwo zawodowe na różnych poziomach nauczania. Organizacja szkolnictwa zawodowego została rozbudowana na trzy stopnie, niższy, gimnazjalny i licealny.

W zakresie szkolnictwa pedagogicznego utworzono różne typy seminariów nauczycielskich: 3-letnie po gimnazjum, 2-letnie po liceum oraz stworzono

² Dz.U.MWRiOP 1919, nr 2, poz.2, Dekret Rady Ministrów z dnia 18.12.1918 r. o *stabilizacji i wynagrodzeniu nauczycieli szkół powszechnych*.

³ Dz.U.MWRiOP 1922, nr 18, poz. 143, 144, Ustawa z dnia 17.02.1922 r. o *zakładaniu i utrzymaniu publicznych szkół powszechnych*.

⁴ J. Miąso, *Historia wychowania, wiek XX*, Warszawa 1984, t. 1, s. 26.

⁵ Tamże, s. 59.

szkolnictwo dla wychowania przedszkolnego. Reforma była jak na owe czasy nowoczesna i spełniała wszystkie wymogi, wprowadzała pełną jednolitość organizacyjną. Zapewniała tzw. drożność szkolną, czyli zachowanie możliwości kontynuacji nauki po ukończeniu obowiązku szkolnego w szkołach powszechnych. Dla absolwentów szkół podstawowych, którzy nie kontynuowali nauki, wprowadzono obowiązek doksztalcania ogólnego i zawodowego, który trwał do ukończenia 18 roku życia⁶.

Zakończenie wojny i powstanie niepodległego państwa polskiego odnotowano w jednej z kronik szkolnych słowami „[...] dnia 31 października 1918 roku nastąpił upadek państwa austrowęgierskiego, a zmartwychwstanie Polski. W tym dniu czarne orły zrzuciono i zastąpiono białymi”⁷.

Sytuacja jaworzničkih szkół w pierwszym okresie powojennym była trudna, ponieważ w czasie wojny budynki szkolne zostały zajęte przez wojsko lub inne paramilitarne jednostki. Zajęcia szkolne zostały poważnie ograniczone, wyraźnie zmniejszyła się ilość etatów nauczycielskich. Nauczyciele mężczyźni zostali zmobilizowani lub odeszli do polskich oddziałów wojskowych.

W szkołach pozostały tylko kobiety oraz nauczyciele na stanowiskach kierowników w wieku, który nie podlegał wojskowej mobilizacji. Przez cały okres wojny młodzież szkolną stale angażowano do różnego rodzaju akcji wspierających wojsko. W wyniku wydarzeń wojennych nauka szkolna została przerwana 1 grudnia 1918 do 15 lutego 1919 roku⁸. Zewnętrznym świadectwem polskiego zwierzchnictwa było obowiązkowe ślubowanie nauczycieli, które w jaworzniickim rejonie miało miejsce 29 listopada 1918 roku⁹.

W ten sposób formalnie szkoła galicyjska przeszła do polskiej organizacji szkolnej. Sytuacja materialna nauczycieli była fatalna, trudności aprowizacyjne całej okolicy odbiły się również na tej grupie. Z petycji, jaką 14 listopada 1918 roku skierowano do władz szkolnych w Chrzanowie, wyłania się obraz trudnych warunków, w jakich żyli wówczas jaworzniiccy nauczyciele.

W pierwszym okresie po odzyskaniu niepodległości w galicyjskim szkolnictwie niewiele się zmieniło, nadal działały dawne władze szkolne pod kierownictwem Rady Szkolnej Krajowej, która do stycznia 1921 roku posiadała formalne uprawnienia nadzoru i kierownictwa nad szkolnictwem Galicji. W jej miejsce 8 lutego 1921 roku utworzono okręg lwowski¹⁰, a we wrześniu tego samego roku wyodrębniono z niego okręg szkolny krakowski¹¹.

⁶ Tamże, s. 68.

⁷ Kronika Szkoły w Jeleniu. W byłej Galicji datą uzyskania niepodległości był 31 października 1918 roku, s. 4.

⁸ Kronika Szkoły w Byczynie, Dziennik podawczy szkoły w Byczynie, s. nlb.

⁹ Dziennik podawczy szkoły w Byczynie.

¹⁰ Dz.UMWRiOP 1921, nr 4, poz. 36, Rozporządzenie MWRiOP z dnia 8.02.1921, o utworzeniu okręgu Lwowskiego.

¹¹ UMWRiOP 1921, nr 12, poz. 85. Rozporządzenie MWRiOP z dnia 18.09.1921, o utworzeniu krakowskiego okręgu szkolnego.

Okręg krakowski został podzielony na dwa obwody szkolne. Do obwodu krakowskiego zamiejscowego został zaliczony powiat Kraków, Chrzanów i Bochnia. Jaworznicke szkoły podlegały powiatowym władzom szkolnym w Chrzanowie. Z okresu galicyjskiego w regionie pozostało 19 szkół na różnym poziomie organizacyjnym, w tym dwie na poziomie szkoły 6-klasowej, czyli najwyższym w tym czasie. W pierwszych latach powojennych szkoły uzyskują kolejne szczeble w hierarchii szkolnej. W 1922 roku na 19 czynnych szkół tylko trzy posiadały poziom 1-klasowy. W Jaworznie były już dwie szkoły 7-klasowe¹². Okres przekształceń był prowadzony w następnych latach i w roku szkolnym 1930/31 w jaworzniczym rejonie szkolnym większość szkół powszechnych posiadała status pełnej 7-letniej szkoły z jednorocznymi klasami.

Istotnym w organizacji szkolnej był fakt, że szkoły niżej zorganizowane podporządkowane były kierownictwu szkół o najwyższym stopniu organizacyjnym. Szkoły niżej zorganizowane były filiami szkół III stopnia zlokalizowanych w najbliższej okolicy.

Charakterystyczną cechą jaworzniczych szkół był patronat miejscowych zakładów przemysłowych. Poszczególne szkoły posiadały swoich opiekunów, w osobach członków zarządów i kierownictwa lokalnych zakładów przemysłowych. W mieście Jaworznie z siedmiu istniejących szkół cztery były na utrzymaniu spółki Jaworznicke Komunalne Kopalnie Węgla. Kopalnia Sobieski patronowała szkole w Jeleniu. Zakłady Chemiczne Azot wzięły pod opiekę szkołę w Starej Hucie, fabryka Bieli Cynkowej finansowała szkoły w Niedzieliskach i Długoszynie. Cementownia w Szczakowej wspierała szkoły w Ciężkowicach i w przyfabrycznym osiedlu Pieczyska¹³. Pomoc finansowa dla szkół prowadzona przez zakłady pracy polegała na lepszych warunkach materialnych tych szkół, co było widoczne w porównaniu ze szkołami, które tego patronatu nie posiadały. W szkołach patronackich corocznie w okresie wakacyjnym przeprowadzane były remonty, uzupełniano wyposażenie szkolne, prowadzono akcje charytatywne na rzecz najuboższych dzieci. Szkoły, które nie posiadały patronatu, cierpiały na brak wyposażenia, a remonty odwlekano, były one na wyłącznym utrzymaniu gminy. Również sytuacja dzieci w szkole uzależniona była od zewnętrznego patronatu. W szkołach patronackich organizowane były imprezy dla dzieci z okazji różnych świąt, dzieci otrzymywały podarunki w rodzaju ubrań, książek, przyborów szkolnych i słodczy. Na zakończenie roku szkolnego dzieci przygotowywały popisy, czyli programy artystyczne. Na popisach byli obecni sponsorzy, którzy fundowali nagrody indywidualne dla najlepszych uczniów, ale również książki dla biblioteki lub wyposażenie szkolne.

W miarę wzrostu liczby uczniów w szkołach jaworzniczych robiło się ciasno, a budynków szkolnych wybudowanych w większości w pierwszej dekadzie XX

¹² Archiwum Państwowe w Krakowie (dalej: APKr.), Akta Starostwa Powiatowego Chrzanów (dalej: ASPCh), sygn. StChII-57, Spis czynnych szkół w powiecie w 1922 roku, s. 12–13.

¹³ Kronika szkoły w Pieczyskach, s. 78–80.

wieku, nie wystarczało już tylko naprawiać. Taka sama sytuacja istniała zresztą w całym kraju i aby rozwiązać ten problem, powołano Towarzystwo Popierania Budowy Publicznych Szkół Powszechnych. Była to organizacja społeczna, która udzielała niskoprocentowanych pożyczek na budowę szkół. W Jaworznie powołano w styczniu 1938 roku komitet budowy szkoły¹⁴. Wybuch wojny we wrześniu 1939 roku przerwał podjęte inicjatywy.

Nadzór organizacyjny nad szkołami spełniało krakowskie kuratorium za pośrednictwem chrzanowskiego inspektoratu. Natomiast ze strony lokalnego samorządu istniały tzw. rady szkolne miejscowe. Rady szkolne składały się z przedstawicieli władz gminy, kierowników szkół oraz kościoła i kolektywnie zatwierdzały preliminarze dla poszczególnych szkół w ramach samorządowego finansowania oraz podejmowały decyzje w sprawie organizacji i utrzymywania szkół.

2. Działalność dydaktyczna i wychowawcza

Jaworznicke szkoły wywodziły się z galicyjskiej organizacji, kontynuowały więc naukę wyniesioną z czasów autonomii. W okresie międzywojennym wprowadzone zostały nowe środki i metody propagowane przez polskie władze szkolne. Przede wszystkim dotyczyło to wprowadzenia do wszystkich szkół bibliotek, co miało propagować czytelnictwo wśród dzieci.

Wprowadzono tzw. gabinety naukowe. W 1925 roku w powiecie chrzanowskim otworzono pierwsze pracownie przyrodnicze. Jedna znajdowała się w szkole chrzanowskiej, jako siedzibie władz powiatowych, druga była otwarta w dniu 27 kwietnia 1925 roku w jaworznickej szkole nr 1 im. Piotra Skargi. Pracownia utworzona została z dotacji magistratu. Z tej pracowni korzystały szóste i siódme klasy pięciu jaworzniczkich szkół¹⁵. W poszczególnych szkołach zaczęto organizować wycieczki szkolne do interesujących miejscowości, np. Krakowa i Wieliczki, które były często odwiedzane przez dzieci z jaworzniczkich szkół¹⁶. W szkole nr 2 w Szczakowej utworzono gabinet fizyczny.

Charakterystyczne dla uczniów szkół Jaworzna było częste odwiedzanie pobliskich zakładów pracy, kopalń, cementowni, huty szkła itp. W dokumentach szkół znajdują się potwierdzenia organizowania w szkołach projekcji filmów zarówno oświatowych, jak i fabularnych. W ramach pracy na rzecz najbliższego środowiska prowadzono akcje sadzenia drzew. W szkołach organizowano różnego rodzaju imprezy z występami dzieci, na które zapraszano rodziców, po raz pierwszy wprowadzono zwyczaj okresowych spotkań z rodzicami na temat wy-

¹⁴ Archiwum Państwowe w Katowicach, AMJ-118, Sprawozdanie z zebrania Towarzystwa Budowy w Jaworznie, Jaworzno 17 I 1938.

¹⁵ Sprawozdanie inspektora szkolnego w powiecie chrzanowskim za rok szkolny 1927/28. APK, NR 26207.

¹⁶ Kronika szkoły w Pieczyskach, 85–90.

ników nauki i wychowania. W ramach akcji społecznej, szkoły propagowały akcję oszczędzania pieniędzy. Była to w owym czasie akcja ogólnokrajowa mająca na celu promowanie właściwych zachowań w zakresie ekonomii domowych budżetów. W tym zakresie najważniejsze zadanie postawiono przed szkolnictwem uznając, że właściwe nawyki oszczędzania należy wpajać przede wszystkim dzieciom. We wszystkich szkołach zakładano szkolne kasy oszczędności – SKO, dzieci miały indywidualne książeczki oszczędnościowe. Rozszerzono system opieki nad dziećmi, który nie ograniczał się tylko do rozdawnictwa odzieży, obuwia czy przyborów szkolnych. Wprowadzono stałe dożywianie dzieci, szkoły zostały wyposażone w kuchnie i miejsca do spożywania posiłków. Nowym pomysłem była opieka lekarska i badania kontrolne na początku i na koniec roku szkolnego. Lekarzami szkolnymi w Jaworznie byli dr Józef Batko, dr Adam Faferko oraz dr Kazimierz Budzyński¹⁷, stała opieka lekarska obejmowała również nauczycieli i ich rodziny. W godzinach pozalekcyjnych organizowano szkolne świetlice. Zadaniem tych placówek było otoczenie opieką pedagogiczną dzieci żyjących w trudnych warunkach domowych. Świadectwem troski o poprawienie warunków dzieci było wprowadzenie ferii zimowych, po raz pierwszy zorganizowano je w styczniu 1933 roku¹⁸.

3. Szkolnictwo średnie

W Jaworznie w omawianym okresie nie istniały szkoły średnie, absolwenci szkół podstawowych kontynuowali naukę w Mysłowicach i Chrzanowie. Władze powiatowe w Chrzanowie nie były zainteresowane otwarciem szkoły średniej w Jaworznie, gdyż w poważnym stopniu wpłynęłoby to na zmniejszenie liczby uczniów w chrzanowskim gimnazjum.

W roku szkolnym 1925/26 w Szczakowej otwarto szkołę zawodową dla dziewcząt na poziomie średnim. Szkoła została utworzona przez Towarzystwo Szkoły Ludowej, oddział w Szczakowej¹⁹. Szkoła została umieszczona w specjalnie wybudowanym budynku, który spełniał wszystkie wymogi. Był to dwupiętrowy budynek, na parterze znajdowały się dwie pracownie krawieckie, dwie sale, kuchnia i jadalnia. Kuchnia i jadalnia były kompletnie wyposażone i służyły jako sale ćwiczeń do zajęć z gospodarstwa domowego²⁰. Obok znajdowało się małe mieszkanie, pokój z kuchnią dla woźnej. Na pierwszym piętrze znajdowały się dwie sale lekcyjne oraz świetlica, na drugim piętrze znajdowała się kancelaria i pokój nauczycielski. W suterenie znajdowała się jadalnia dla uczennic. Szkoła posiadała pełne wyposażenie do nauki zawodu krawcowej, były to maszyny do szycia, manekiny, modele oraz inne przybory krawieckie.

¹⁷ Księga protokołów grona nauczycielskiego szkoły w Starej Hucie, t. 1, s. 7–10.

¹⁸ Kronika szkoły w Pieczyskach, Wypoczynek, s. 150–151.

¹⁹ APKr, StCh I 198, sygn. TSL-4, Zgłoszenie wpisu do rejestru szkół, s. 43.

²⁰ APKr, StCh I 11, Prywatna Średnia Szkoła Zawodowa w Szczakowej, sygn.KOS-K-106, s. nlb.

Szkoła przyjmowała absolwentki szkoły podstawowej i kształciła w zakresie krawiectwa i bielizniarstwa z elementami wiedzy o gospodarstwie domowym. Początkowo nauka trwała 3 lata, od 1930 roku program realizowano w ciągu 4 lat szkolnych. Szkoła była placówką Towarzystwa Szkół Ludowych, więc uczennice opłacały naukę w kwocie 150 zł za rok szkolny, płatne w dwóch półrocznych ratach²¹. Liczba uczennic wahała się od 80 do 100, a uczennice pochodziły z różnych miejscowości; z Jaworzna pochodziło średnio 50% uczennic, pozostałe z Chrzanowa, Luszowic, Trzebini, Maczek.

Kadra pedagogiczna tej szkoły to wyłącznie kobiety – średnio 9 etatów nauczycielskich oraz ksiądz katecheta. Nauczycielki oprócz szkół typu zawodowego posiadały również ukończone seminaria nauczycielskie, większość nauczycielek pracujących w tej szkole była absolwentkami krakowskiego seminarium nauczycielskiego. Pierwszą kierowniczką szkoły była Maria Słupska, następnie mgr Adela Krukierkowa. Decyzją władz szkolnych w 1938 roku szkoła otrzymała status gimnazjalny i odąd nosiła nazwę Prywatne Gimnazjum Krawieckie TSL.

Jaworzno było ośrodkiem przemysłowym, którego początki datuje się na XVIII i XIX wiek, kiedy powstały pierwsze kopalnie oraz huty cynkowe, potrzebna była edukacja zawodowa. W okresie galicyjskim młodociani, którzy nie ukończyli 18 roku życia, zobowiązani byli do uczęszczania na kursy uzupełniające²². Prawdopodobnie były to kursy prowadzone dla podniesienia kwalifikacji zawodowych, nie miały więc charakteru publicznego i zapewne dotyczyły wyłącznie młodocianych pracowników.

Publiczne szkolnictwo zawodowe w Jaworznie powstało w ramach reformy szkolnej z 1933 roku. Reforma, zwana jędrzejewiczowską, wprowadzała obowiązek zawodowego doksztalcania absolwentów szkół podstawowych, którzy nie kontynuowali nauki. W Jaworznie utworzono dwie szkoły typu doksztalcającego. Przeznaczone były wyłącznie dla chłopców, nauka odbywała się po południu i wieczorem w wyznaczone dni tygodnia. Kadra składała się z nauczycieli miejscowych szkół powszechnych, którzy w ramach dodatkowych zajęć pracowali również w szkole zawodowej. Każda szkoła posiadała instruktorów, nauczycieli zawodu w branży, jaką prowadziła dana szkoła. Szkoły te nie posiadały własnych budynków, były ulokowane w budynkach szkół powszechnych²³.

4. Kadra nauczycielska

Odzyskanie niepodległości i reforma szkolnictwa stawiały wysokie wymagania przed kadrą nauczycielską, dotyczyło to zarówno ich wykształcenia, jak i stałego doksztalcania. Każdy kierownik szkoły został zobowiązany do prze-

²¹ APKr., StCh I 98, Wielkość opłaty z roku szkolnego 1937/38, sygn. KOS-K-98, Jaworzno 1937.

²² W. Grabowska, *Szkolnictwo powszechne w Polsce w latach 1932–1939*, Wrocław 1976, s. 94.

²³ APKr., StCh II, Sprawozdanie kierownika Józefa Piątkowskiego, sygn. KOS-K-122, s. nlb.

prowadzania hospitacji poszczególnych nauczycieli, raz w miesiącu odbywały się konferencje grona nauczycielskiego. Niezależnie od tych konferencji organizowane były konferencje na szczeblu rejonu szkolnego oraz powiatu. Wskazani nauczyciele przygotowywali pokazowe lekcje z różnych przedmiotów, które były oceniane przez innych nauczycieli oraz szkolnych inspektorów.

W ramach uregulowań prawnych tamtego okresu kierownikiem szkoły mógł zostać tylko mężczyzna. Nauczycielki wielokrotnie pełniły obowiązki kierownika i pomimo bardzo dobrej oceny swojej pracy nie mogły otrzymać nominacji formalnej. W Jaworznie w takiej sytuacji były żony kierowników, które po śmierci mężów prowadziły szkoły do czasu mianowania nowego kierownika. Wyjątkiem w obsadzie kierownika szkoły były kobiety w szkołach żeńskich – Maria Pawlikowska kierowniczką szkoły nr 6 oraz Wiktoria Wiernicka kierowniczką szkoły nr 2.

Nauczycielstwo z samej definicji swego zawodu predysponowane było do zajęcia ważnego miejsca w życiu społecznym i kulturalnym miasta. Wszyscy kierownicy byli członkami miejscowych rad szkolnych, co wynikało z litery prawa. Ale kilku z nich działało również w akcjach społecznych, wybierani byli do władz gmin. Szeroki i znaczący udział nauczycielstwa w życiu politycznym, społecznym i kulturalnym miasta Jaworzna jest historycznym faktem, ale wymaga podjęcia badań w tym temacie.

Ważnym zadaniem była walka z analfabetyzmem, w latach trzydziestych przeprowadzona w całym kraju. W jaworznickiej okolicy akcja ta nie była masowa, ponieważ problem ten był w zasadzie zlikwidowany w okresie galicyjskim, ale istniał pewien odsetek analfabetów, który wynikał głównie z imigracji robotników do Jaworzna.

Podsumowanie

Jaworzno przeszło długą drogę przemian gospodarczych i demograficznych, tak by ze wsi zamieniło się w dzisiejszą miejską aglomerację.

W okresie dwudziestolecia międzywojennego szkoły Jaworzna przeszły reorganizację zgodnie z obowiązującym systemem oświatowym w niepodległej Polsce. Niemal wszystkie szkoły stały się 7-klasowymi placówkami z pełnym programem nauczania, ta nowa organizacja nauczania zapewniła dzieciom z jaworznickiej okolicy pełną edukację z programem nauczania upoważniającym do kontynuowania nauki na poziomie gimnazjalnym. Nie było natomiast szkolnictwa ogólnokształcącego na poziomie średnim. Starania podjęte w dwudziestoleciu międzywojennym o uruchomienie szkoły średniej nie zostały uwieńczone sukcesem. Inicjatywa jaworznickiego środowiska napotkała opór władz szkolnych i do otwarcia jaworznickiego gimnazjum nie doszło. Obiektywnym wyjaśnieniem jest to, że w powiecie chrzanowskim istniało nowo otwarte gimna-

zjum, utworzenie nowej placówki w Jaworznie stanowiłoby poważną konkurencję dla chrzanowskiego gimnazjum, które bazowało na absolwentach jaworzniczkich szkół powszechnych. Natomiast w Jaworznie została uruchomiona zawodowa szkoła stopnia gimnazjalnego oraz działały szkoły zawodowe doksztalające.

Niniejszy artykuł poświęcony historii jaworzniczej edukacji w latach 1918–1939 jest tylko fragmentem historii szkolnictwa terenu Jaworzna. Głównym celem było przedstawienie przebiegu wydarzeń rozwoju edukacji regionu jaworzniczego w okresie międzywojennym.

Przedstawiając fragment dziejów jaworzniczej oświaty, nie można pominąć roli nauczycieli. Nauczyciele to nie tylko specyficzna grupa zawodowa, ale także mieszkańcy, którzy niejednokrotnie odegrali bardzo istotną rolę w rozwoju miasta. W każdym czasie działalność nauczycieli nie ograniczała się tylko do obowiązków dydaktycznych, do nauczania i wychowania dzieci w wieku szkolnym. Nauczyciele prowadzili szeroką działalność na rzecz całego społeczeństwa, byli inicjatorami i realizatorami wielu przedsięwzięć na rzecz podniesienia poziomu i jakości życia miejscowej ludności.

Summary

Education of the City Jaworzno During the Period of Interwar (1918–1939)

The education of children and young people has always been an important and indispensable social aspect in each historical period. School education throughout history has been changing, the standards of education and quality of teaching determined the economic, social and cultural progress of countries and nations. The article presents the history of school education in Jaworzno in the years 1918–1939. The history of the schools in Jaworzno is known very little, most of the documents which provide relevant information are the school chronicles and preserved materials relating to the activity of particular schools, e.g. financial settlements, the activity of day-care rooms for children, etc. The person who successfully gathered and chronologically compiled the history of education in Jaworzno is Maria Leś Runicka. It is owing to her publications, among other things, that the article could be written. Chronologically, the work covers the interwar period of the city of Jaworzno. The interwar period was almost completely based on archival materials from the local schools. The condition of the educational system in Jaworzno and its general and material situation was found in materials printed today by the educational authorities. Concerning the substance, the article deals with the history of education in respect of organizational forms in the teaching process and realization of compulsory education. The main aspect concerns the presentation of problems related to the school organizational and material activity, considering also the teaching staff and students.